

Landshövdingekuppen

Han ville ta över Karlsö

Landshövdingen på Gotland försökte 1937 göra en kupp.

Han ville att Fornvännerna skulle ta över Stora Karlsö. Därför skrev han tiggarbrev till aktieägarna på fastlandet, bakom ryggen på Karlsöbolagets styrelse.

Men när den fick veta vad landshövdingen höll på med, reagerade den snabbt och ilsket och landshövdingen fick krypa till korset.

Jag fick några spännande originalbrev i min hand. Följande historia kan man utläsa från dem:

Landshövdingen, Alvar Elis Rodhe, skrev i mars 1937 ett antal brev, men bara till ”kända aktieägare” på fastlandet. Kanske var anledningen att han inte ville avslöja sina ambitioner för dem som bodde på Gotland? Skulle de reagera på ett mer negativt sätt? Om det kan vi bara spekulera.

Allt nog, i breven stod att läsa att landshövdingen som också var ordförande i Föreningen Gotlands Fornvännen, önskade att denna förening ”kunde förvärva äganderätten till Stora Karlsö eller åtminstone ett så stort antal aktier i Karlsöbolaget, att dess inflytande där kan bli avgörande”.

Han skrev att ett sådant övertagande skulle ge garanti för att denna ”så storslaget vackra och från natur- och kultursynpunkt så utomordentligt märkliga ö för framtiden erhåller ett för de lokala förhållandena anpassat fullt effektivt skydd med därmed förenlig besöksmöjlighet för den stora allmänheten, samtidigt som exploatering av ön för enskilda ändamål förebygges.”

Därför ville han att aktieägarna skulle skänka sina aktier till Fornvännerna, eller sälja dem ”till lägsta möjliga pris”.

Han lovade också att se till så att givarna ”under sin återstående livstid vid besök å

Stora Karlsö skola komma i åtnjutande av samma förmåner, som om de alltså vore aktieägare”.

Ursinnig Karlsöstyrelse

Hur många aktier som hann bli överlåtna under våren 1937 förtäljer inte historien, men en del verkade det ha blivit. Och landshövdingens initiativ kunde inte hållas hemligt särskilt länge.

När Karlsöbolagets styrelse får nys om vad som är på färde agerar man raskt. Redan i mitten av april försöker Harry von Eckerman, på styrelsens vägnar, få ihop en översikt över hur många aktier ”Landshövdingen lyckats tillskansa sig”.

Von Eckerman skriver alltså till aktieägarna om landshövdingens brev:

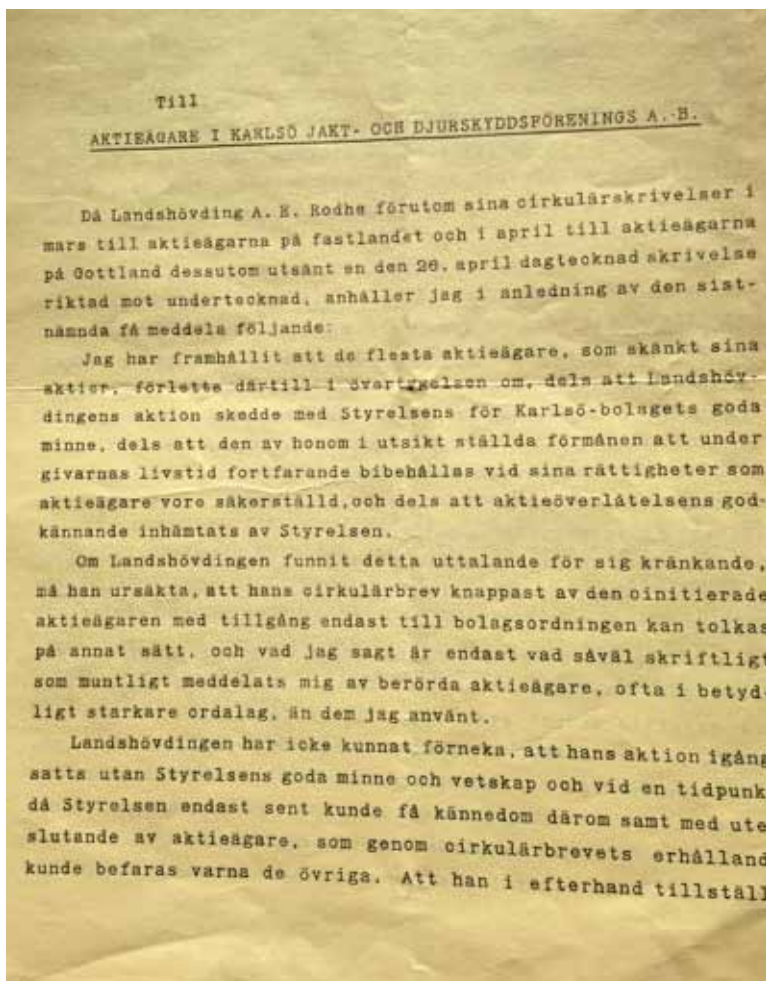
”Denna skrivelse utskickades omedelbart före påsk utan Styrelsens för Karlsö-bolagets vetskap och med tydlig beräkning att den samma ej förrän det var för sent skulle bli uppmärksamgjord på saken. Ej heller skickades skrivelsen till aktieägare, kända för sitt intresse för fågellivets vidmakthållande och utveckling på Karlsö. Sålunda erhöll jag själv och en hel del mig närstående aktivt intresserade aktieägare utanför Styrelsen icke några brev, då det väl befarades att vi i så fall skulle vidtaga motåtgärder.”

Han tycker också det är märkligt att Gotlands Fornvänners styrelse inte behandlat landshövdingens hemställan innan den skickades ut, men tror att det beror på att landshövdingen ville göra en "övertullingsmanöver" så att inte hans brev skulle bli känt i förväg.

Von Eckerman skriver att de flesta som låtit sig lura att skänka aktierna har trott att

Karlsöbolagets styrelse varit informerad och med på noterna samt att givarna varit försäkrade samma förmåner som aktieägarna i framtiden.

Han påminner om bolagsordningen, som kräver att en överlåtelse av aktie ska prövas och godkännas av styrelsen, vilket betyder att "ett frånhändande av aktien ingalunda utan vidare medför att den över-

Styrelsen skrev ett upprört brev till alla aktieägare och varnade dem för landshövdingen.

Foto: Annika Melin

går på Föreningen Gotlands Fornvänner.” Och ett sådant godkännande kan styrelsen av moraliska skäl inte ge, eftersom ”det i Landshövdingens cirkulär angivna syftet direkt strider mot bolagsordningens bestämmelser.

”Förda bakom ljustet”

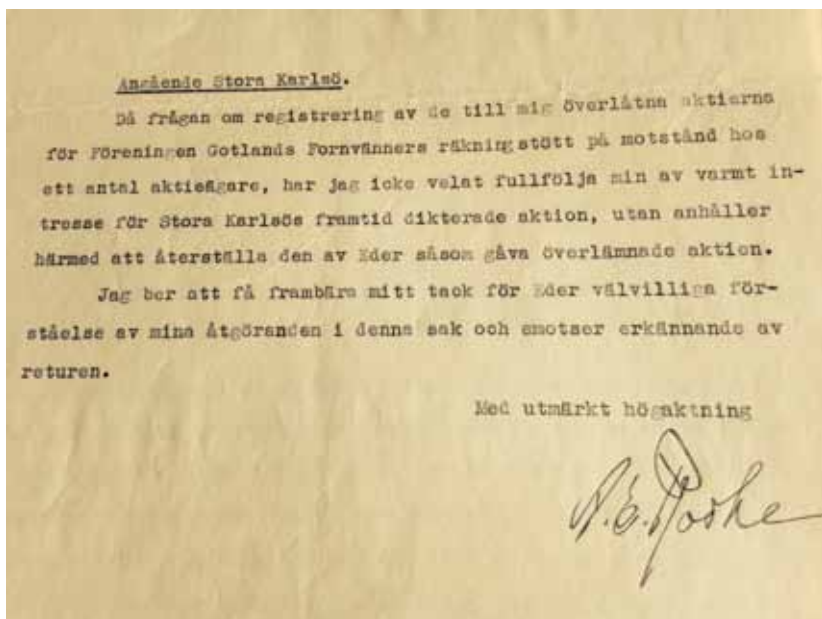
Likaledes kan Landshövdingen icke gärna varit okunnig om att de av honom i utsikt ställda fördelarna för dem, som skänka bort sina aktier, enligt bolagsordningen icke under några villkor får eller kan beviljas av Styrelsen. Detta lockbete har alltså fört aktieägarna bakom ljustet”.

Von Eckerman skriver också att syftet med att en arkeologisk förening ska ta över Stora Karlsö är ”synnerligen dunkelt”. Han tror att den enda förklaringen ligger i föreningens ”nära anslutning till turisttrafiken på

Gotland och syftemålet torde därför vara att med åsidosättande av den vård av djurlivet, som hittills varit ledsnöret för Bolagets arbete och som skänkt oss Nordens underbaraste fågelö, i vidgad omfattning öppna ön för turistgeschäft, vilket är liktydigt med fågellivets spolierande.”

Von Eckerman avslutar sitt brev med att vädja till aktieägarna att inte skänka bort sina aktier. Han erbjuder sig också att köpa aktier, för den som vill sälja. Och han påminner om att flera aktieägare, som ”ansett sig direkt lurade”, redan återkrävt sina aktier från landshövdingen.

Efter att ha fått detta brev skriver en av aktieägarna direkt till landshövdingen. Han vill inte återkalla sin skänkta aktie, men passa på att vädra sina farhågor för att Fornvännerna skulle komma att underlätta för turisttrafik till Stora Karlsö. Han skriver om

Landshövdingen fick krypa till korset och sända tillbaka de skänkta aktierna.

Foto: Annika Melin

▶
*Så såg han ut, Alvar Elis Rodhe,
landshövding på Gotland
1927–1938. Foto: Petter Rimfors.*

det underbara djurlivet och tror att det inte går att förena ett effektivt skydd med turisttrafik.

”Naturligtvis är det icke min mening att Stora Karlsö skall vara helt avstängd för hela svenska folket. De som komma med ödmjukt sinne för att studera naturen och komma dess hjärta närmare, som känna ansvar för varje steg de ta, varje strå de bryta, varje ord de tala, böra vara välkomna, men de äro nog inte så många, att de bilda båtlastar. Förresten kunna de gott ro från Klintehamn, som jag gjorde, den mödan blir ju rikt belönad, när man kommer fram.”

Landshövdingen ger upp

Den 28 april 1937 skriver också Harry von Eckerman till alla aktieägare om sin korrespondens med landshövdingen, som känt sig kränkt av anklagelser från Karlsöbolagets styrelse. von Eckerman avslutar:

”I sitt cirkulärbrev till aktieägarna på Gotland framhåller Landshövdingen att ’föreningens egendom anses tillhöra hela Gottlands befolkning’ samt att föreningens ändamål är att vårda och förvärva icke blott gottländska forntidsminnen utan även naturminnesmärken.

Stora Karlsö är icke enbart ett gottländskt naturminnesmärke, utan en riksklenod med en genom Karlsö-bolagets uppoffrande mångåriga arbete räddat underbart fågelliv

utan motstycke i Norden. Den är icke ett minne från fordom, som behöver konserveras, den är det levande livet som måste vårdas och bibehållas för framtiden av gottlänningar och fastlänningar gemensamt! Därför saknar Gottlands Fornvänner såväl sakkunskap som erfarenheten och inga garantier finnas för att de i framtiden kunna förvärva dem.”

I maj ger landshövding Rodhe upp sina försök att låta Fornvännerna ta över ön. Han återlämnar de aktier han fått eftersom han ”stött på motstånd hos ett antal aktieägare”.

Vad landshövdingens syfte med alltihop var, är inte lätt att veta. För det finns inga anteckningar alls om initiativet i Fornvännernas styrelseprotokoll, det har museichefen Lars Sjösvärd kontrollerat.

Sådant här kan man få reda på genom att läsa gamla brev, som aktieägare sparat i sina gömmor. Mer sådant vill vi se!

Annika Melin